

Szot, Adam

Dekanat białostocki w 1849 r.

Studia Teologiczne 26, 487-500

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ADAM SZOT

DEKANAT BIAŁOSTOCKI W 1849 R.

Treść: Wstęp; 1. Podziały administracji kościelnej; 2. Powstanie dekanatu białostockiego; 3. Zmiany struktur kościelnych po Konkordacie z 1847 r.; 4. Dekanat białostocki w 1849 r.; Zakończenie.

Wstęp

W Archiwum Archidiecezjalnym w Białymstoku znajduje się dokument: *Notitia de Ecclesiis Parochialibus Decanatus Białostocensis in Archidiaconatu Białostocensi existens cum enumeratione, quot sunt Parochiales Ecclesia ejusdem Decanatus, quod uniuscujunoque Nomen, in quo Districtu et Gubernio sita, quot habet habitatores Catholicus, quinam sunt ejus limites et Filia?* Sporządzony został 3 maja 1849 r. przez ks. Bartłomieja Bylewskiego, ówczesnego dziekana białostockiego. Wypisy nazw miejscowości z poszczególnych parafii dekanatu białostockiego dokonywali sami proboszczowie, którzy autentyczność wykazów potwierdzili własnoręcznym podpisem złożonym pod każdym takim spisem.

1. Podziały administracji kościelnej

Podział diecezji wileńskiej na dekanaty nastąpił w połowie XVI w. Pierwsze wzmianki o istniejących dekanatach, do których wówczas używano również nazwy „klucze”¹, pochodzą z rejestrów podatkowych z lat 1553 i 1559 oraz z zapisów synodu z 1555 r.² Na początku XVII w. istniało pięć dekanatów, a w 1608 już dwanaście. Dokumenty z 1635 r. wspo-

¹ T. KRAHEL, *Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej*, „Studia Teologiczne”, t. 5-6, Białystok-Drohiczyn-Łomża 1987-1987, s. 15.

² J. OCHMAŃSKI, *Biskupstwo wileńskie*, s. 72; J. SAWICKI, *Synody diecezji wileńskiej i ich statuty*, „Concilia Poloniae”, t. 2, Warszawa 1948, s. 28.

minają o dziesięciu dekanatach³. Dzięki zachowanym protokołom wizytacji pastoralnej odbytej w 1633 r.⁴ wiemy, iż w skład ówczesnego dekanatu knyszyńskiego wchodziły parafie: w Białymstoku, Brzozowej, Brzozówce, Chodorówce, Choroszczy, Dobrzyniewie, Dolistowie, Goniądzu, Jasionówce, Juchnowcu, Kalinówce, Korycinie, Krypnie, Niewodnicy, Trzeciannem, Turośni, Wasilkowie i Zabłudowie⁵, a więc te parafie, które w większości w połowie XIX w. tworzyły dekanat białostocki. W 1669 r. na terenie diecezji wileńskiej istniało już 26 dekanatów. I taki podział diecezji przetrwał do rozbiorów⁶.

Po III rozbiorze Polski nastąpiła likwidacja diecezji wileńskiej, istniejącej od 1387 r. W 1795 r. caryca Katarzyna II zlikwidowała diecezję i wcieliła ją do diecezji inflanckiej. Ale już trzy lata później, jej syn, car Paweł I, przywrócił do życia biskupstwo wileńskie. Jego granice zmieniły się wskutek podpisanej umowy ze Stolicą Apostolską w 1798 r. i bulli papieża Piusa VI „*Maximus undique praessi*” z 17 września 1798 r. Dokument papieski ustalał nowy porządek struktur kościelnych na terenie Cesarstwa Rosyjskiego. Odrodzona diecezja wileńska została zmniejszona. Część diecezji przeszła w skład sąsiednich diecezji, np. nowo powstałej diecezji mińskiej.

Południowo-zachodnia część diecezji wileńskiej, wskutek III rozbioru Polski, znalazła się pod zaborem pruskim, w tzw. Prusach Nowowschodnich. W 1796 r. rząd pruski zorganizował nowe struktury Kościoła katolickiego na ziemiach włączonych w skład Prus. W 1796 r. została utworzona diecezja w Wigrach, którą kanonicznie erygował papież Pius VI bullą „*Saepe factum*” z 1799 r.⁷ W 1803 r. powstały dwa konsystorze generalne i oficjałaty. Jeden

³ S. OLCZAK, *Rozwój sieci parafialnej w diecezji wileńskiej do II połowy XVIII w.*, „*Studia Teologiczne*”, t. 5-6, Białystok-Drohiczyń-Łomża 1987-1988, s. 113; J. OCHMAŃSKI, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu*, Poznań 1972, s. 72; W. MÜLLER, *Diecezje w okresie potrydenckim*, w: *Kościół w Polsce*, t. 2, *Wiek XVI-XVIII*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1969, s. 95; J. KURCZEWSKI, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno 1912, s. 467-469; T. KRAHEL, *Zarys dziejów (archi-)diecezji wileńskiej*, „*Studia Teologiczne*”, t. 5-6, Białystok-Drohiczyń-Łomża, 1987-1988, s. 15; Były to dekanaty brasławski, grodzieński, knyszyński, kowieński, lidzki, miński, nieświecki, szklowski, wilkomierski i wołkowyski.

⁴ W. F. WILCZEWSKI, *Wizytacja diecezji wileńskiej za rządów biskupa Abrahama Wojny w roku 1633* w: *Mój Kościół w historię wpisany*, red. T. Kasabuła, A. Szot, Białystok 2007.

⁵ Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego, F 57 B 53 – 40, *Acta visitationis ecclesiarum dioecesis Vilmensis, per illustrem et admodum reverendum dominum Gasparum Zaliwski canonicus Vilmensis SR Missionis secretarium, auctoritatem... 1633*.

⁶ J. KURCZEWSKI, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno 1912, s. 467-469.

⁷ B. KUMOR, *Granice metropolii i diecezji polskich*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*”, t. 21, Lublin 1970, s. 353-357; Tenże, *Historia Kościoła*, t. 6, Lublin 1985, s. 248-249.

w Waniewie, tzw. podlaski, drugi – wileński, z siedzibą w Wyłkowyszkach. W skład oficjałatu podlaskiego weszły następujące dekanaty: białostocki, bielski, brański, drohiczyński, knyszyński, sokólski i tykociński⁸.

2. Powstanie dekanatu białostockiego

I prawdopodobnie wówczas, w początkach XIX wieku (może w 1803 r.?) powstał dekanat białostocki, choć dokumentów archiwalnych jednoznacznie potwierdzających datę jego erygowania nie posiadamy⁹. Powstał on prawdopodobnie w momencie reorganizacji struktur kościelnych, gdy tworzono nowe dekanaty w strukturach nowej diecezji wigierskiej. *Elenchus universi cleri dioecesis vigrensis* z 1805 r.¹⁰ podaje już fakt istnienia dekanatu białostockiego, w skład którego wchodziły następujące parafie: Białystok, Wasilków, Juchnowiec, Dobrzyniewo, Choroszcz, Zabłudów, Niewodnica, Turośń, Korycin i Janów.

Po podpisaniu warunków pokoju w Tylży w 1807 r., na mocy którego Okręg Białostocki wszedł do Cesarstwa Rosyjskiego, dla parafii Kościoła rzymskokatolickiego leżących na terenie Okręgu utworzono nową jednostkę administracji kościelnej – archidiakoniat białostocki. Tworzyło go 6 dekanatów: białostocki, knyszyński, bielski, drohiczyński, siemiatycki i sokólski¹¹; w sumie 53 parafie, 6 filii i 5 klasztorów¹². Weszły one w skład metropolii mohylewskiej¹³. Dokument erekcyjny archidiakonatu białostockiego został wydany 21 października 1808 r. Pierwszym archidiakonem został ks. Ignacy Rakowski, dziekan białostocki, proboszcz juchnowiecki i turo-

⁸ J. KURCZEWSKI, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno 1912, s. 103; S. DĄBROWSKI, *Archidiakoniat białostocki 1808-1842*, Lublin 1963, mps w BKUL, s. 13.

⁹ W. JEMIELITY, *Podział administracyjny diecezji wigierskiej, diecezji augustowskiej, czyli sejneńskiej i diecezji łomżyńskiej*, „Studia Łomżyńskie”, t. 2, Łomża 1989, s. 165.

¹⁰ *Elenchus universi cleri dioecesis vigrensis*, w: *Directorim officii divini juxta rubricas beeviarri et missalis romani tam generales quam particulares ac decreta S. R. Cobngregationis ad usum universi cleri diaecesis vigrensis pro Anna Domini 1805. Sede vacante conscriptum ac editum*, Białystok 1805.

¹¹ *Directorium horarum canonicarum et Missarum ad usum utriusque cleri Archi-Diaecesis Mohileviensis in Annum Domini MDCCCXL*, Mohileviae 1840.

¹² B. KUMOR, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918*, Kraków 1980, s. 197.

¹³ S. SZANTYR, *Zbiór wiadomości o Kościele i religii katolickiej w cesarstwie rosyjskim a szczególnie w prowincjach odłączonych*, Poznań 1893, s. 237.

śniański¹⁴. W skład dekanatu białostockiego wchodziło 8 parafii: Białystok, Choroszcz, Dobrzyniewo, Juchnowiec, Niewodnica, Suraż, Turośń Kościelna, Zabłudów i 2 filie: Wasilków – filia kościoła białostockiego i Uhowo – kościoła suraskiego¹⁵.

W czasie kampanii napoleońskiej w 1812 r. biskup wigierski, który nadal uważał tereny Białostoczczyzny za sobie podległe, ustanowił nowy oficjałat, na czele z archidiaconem ks. I. Rakowskim. W tym okresie nie używał on tytułu archidiacona lecz oficjała części diecezji wigierskiej leżącej w prowincji białostockiej. Ale w tym czasie nie doszło do żadnych zmian w strukturach dekanalnych, czy parafialnych¹⁶.

Po upadku Napoleona Obwód Białostocki znów przeszedł pod panowanie Rosji, a wraz z tym, archidiaconat białostocki znów był zależny od arcybiskupstwa mohylewskiego.

Taki stan prawny trwał praktycznie do roku 1847, chociaż po przyłączeniu w 1842 r. Obwodu Białostockiego do gubernii grodzieńskiej nastąpiły zmiany w podziale dekanalnym w ramach istniejącego jeszcze archidiaconatu białostockiego. Archidiaconat tracił jednak na swym znaczeniu. *Directorium horarum et canonicarum et missarum ad usum utriusque cleri Archidioecesis Mohileviensis* z 1846 r. podaje, iż w ramach gubernii grodzieńskiej istniały wówczas 3 dekanaty: bielski, sokólski i białostocki, w skład którego wchodziło 14 parafii: Białystok, Juchnowiec, Turośń, Suraż, Dobrzyniewo, Zabłudów, Dolistowo, Knyszyn, Trzciannie, Kalinówka, Jasionówka, Goniądz, Niewodnica i Choroszcz¹⁷. Dwa lata wcześniej istniał jeszcze podział w archidiaconacie białostockim na 6 dekanatów, a parafie, które w 1846 r. tworzyły dekanat białostocki należały wówczas do dekanatu białostockiego (Białystok z filią Wasilków, Juchnowiec, Zabłudów, Turośń, Suraż z filią w Uhowie, Niewodnica i Choroszcz) i knyszyńskiego¹⁸.

¹⁴ S. DĄBROWSKI, *Archidiaconat białostocki 1808-1842*, Lublin 1963, mps w BKUL, s. 35.

¹⁵ Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku (dalej: AAB), *Inwentarz, czyli opisanie rzymsko-katolickich kościołów parafialnych z 1820 r.*

¹⁶ S. DĄBROWSKI, *Archidiaconat białostocki 1808-1842*, Lublin 1963, mps w BKUL, s. 109-110.

¹⁷ *Directorium horarum et canonicarum et missarum ad usum utriusque cleri Archidioecesis Mohileviensis in Annum Dni 1846 sub regimine illustrissimi reverendissimi domini Martini Łaski*, Vilnae, [brw].

¹⁸ *Ecclesiae et monasteria archidioecesis mohileviensis*, w: *Directorium horarum et canonicarum et missarum ad usum utriusque cleri Dioecesis Mohileviensis in Annum Dni MDCCCXLV sub regimine Illustrissimi Reverendissimi Domini Martini Łaski*, Mohileviae ad Boristhenem, [brw].

3. Zmiany struktur kościelnych po Konkordacie z 1847 r.

W rezultacie zawartego w 1847 r. konkordatu, między Rosją a Stolicą Apostolską, nastąpiły zmiany w ustroju terytorialnym Kościoła łacińskiego w Cesarstwie Rosyjskim, w tym również na ziemiach zabranych pod zabór rosyjski. Zmiany te sankcjonowała bulla papieża Piusa IX *Universalis Ecclesiae cura* z 3 lipca 1848 r.¹⁹ Do metropolii mohylewskiej należały diecezje: wileńska, żmudzka, mińska, łucko-żytomierska, kamieniecka oraz nowo powstała diecezja chersońska. Obszar terytorium diecezji wileńskiej został zacieśniony wyłącznie do granic guberni wileńskiej i grodzieńskiej. W diecezji pozostały trzy sufraganie (czwarta w Kurlandii przeszła do diecezji żmudzkiej): w samym Wilnie, Trokach i Brześciu.

Na mocy bulli Piusa IX parafie archidiakonatu białostockiego weszły znów w skład diecezji wileńskiej, której ordynariuszem został bp Wacław Żyliński. Dnia 3 stycznia 1850 r. własnoręcznym podpisem potwierdził on wiarygodne tłumaczenie bulli. Zmiany administracyjne wprowadzono w życie dopiero 12 kwietnia 1851 r. Od 1852 r. do zakończenia I wojny światowej sieć dekanalna w diecezji wileńskiej pozostała praktycznie niezmienna²⁰.

4. Dekanat białostocki w 1849 r.

Dokument *Notitia de Ecclesiis Parochialibus Decanatus Białostocensis...* z 1849 r. wymienia wszystkie 15 parafii, wchodzących wówczas w skład dekanatu białostockiego. Wszystkie miejscowości należały do dystryktu białostockiego w gubernii grodzieńskiej. Na terenie gubernii grodzieńskiej leżały następujące dekanaty: grodzieński, wołkowyski, prużański, kobryński, brzeski, bielski, sokólski i białostocki²¹.

Niektóre parafie dekanatu białostockiego były bardzo rozległe i w ich skład wchodziło wiele miejscowości, miasteczek, wsi i osad. W parafii juchnowieckiej znajdowało się 20 miejscowości; turośniańskiej – 20 miejsc-

¹⁹ AAB, *O Rozgraniczeniu Dyecezyj Katolickich Łacińskiego obrządku w Imperium Rosyjskiem, jak i o tworzeniu Chersońskiej Dyecezyi* [odpis] – było to tłumaczenie na j. polski bulli Piusa IX *Universalis Ecclesiae cura*, z 3 VII 1848 r.

²⁰ T. KRAHEL, *Schematyzmy diecezji wileńskiej jako źródło historyczne*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 38 (1979), s. 138.

²¹ *Directorium horarum canonicarum et Missarum pro dioecesi vilnensi in Annum Domini MDCCCLV*, Vilnae 1854.

wości; suraskiej – 25, niewodnickiej – 18, choroszczańskiej – 26, dobrzyniewskiej – 27, knyszyńskiej – 31, trzciańskiej – 58, giełczyńskiej – tylko 9, goniądzkiej – 42, dolistowskiej – 18, kalinowskiej – 17, jasionowskiej – 21, zabłudowskiej aż 68, a w parafii białostockiej 48 miejscowości. Większość parafii nie posiadała kościołów filialnych poza niektórymi. Autorzy relacji nie zapomnieli podać nazw miejscowości, gdzie znajdowały się dwory lub folwarki. Określili również miejscowości, w których mieszkała ludność pochodzenia szlacheckiego. W tym celu używali określenia „okolica”.

Ten, zdawać by się mogło nudny i nieciekawy dokument, jest niezwykle cenny, gdyż podaje dokładnie liczbę wiernych w poszczególnych parafiach i wymienia dokładnie i szczegółowo wszystkie wsie należące do nich. Dzięki temu możemy prześledzić rozgraniczenie parafii w dekanacie białostockim, a nawet moglibyśmy pokusić się o narysowanie mapy dekanatu białostockiego w 1849 r. W wielu wypadkach dokument ten jednoznacznie rozstrzyga kwestie sporne przynależności parafialnej poszczególnych wsi, czy tzw. uroczysk.

Przedstawione niżej wykazy miejscowości należących do poszczególnych parafii podałem w oryginalnym zapisie z 1849 r., z zachowaniem ich kolejności. W miarę możliwości, poza wymienieniem imienia i nazwiska proboszcza, które było podane pod wykazem miejscowości, starałem się podać nieco więcej danych o duszpasterzach. Z powodu braku źródeł w wielu wypadkach dane te zostały ograniczone jednak do minimum.

Parafia w Juchnowcu, 2273 wiernych:

– Juchnowiec Kościelny, Juchnowiec Dolny, Rzepniki, Klewinowo, Biele, Niewodnica Nargielewska, Niewodnica Lewickie, Janowicze, Wólka Juchnowiecka, Złotniki, Brączany, Kudrycze, Hermanówka, Ciekuny, Rómejki, Lubieyki, Ogrodniki, Kojrany, Zaiączki, Czerewki.

Proboszczem był ks. Bartłomiej Bylewski, dziekan białostocki²² – urodził się 24 sierpnia 1790 r. Rodzicami jego byli Piotr i Katarzyna. Uczył się w Białymstoku i w Tykocinie. Studia teologiczne podjął w 1813 r. w seminarium duchownym w Janowie Podlaskim, na terenie Królestwa Polskiego. Cztery lata później, 11 lutego 1817 r., przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa Adama Kłokockiego, sufragana brzeskiego. Po święceniach został wikariuszem w parafii w Juchnowcu, a od 1820 r. był kuratorem tegoż ko-

²² AAB, *Posłuszny Spisek JJXX Powiatu y Dekanatu Białostockiego tak Plebanów, jako też Wikaryuszów, Kapellanów y Altarzistów podany w R^u 1819*, k. 3v.

ścioła. W 1849 r. pełnił funkcję proboszcza parafii w Juchnowcu i dziekana dekanatu białostockiego.

Parafia w Turośni Kościelnej, 2602 wiernych:

- Turośń Kościelna, Turośń Dolna, Borowskie Gziki, Buzony, Hołówki Stare, Hołówki Siołko, Dobrowoda, Dołki, Drozdy, Iwanówka, Juraszki, Kowale, Pomyhacze, Rostołty, Simony, Stoczki, Chodory, Czaczki Wielkie, Czaczki Małe, Szeronosy.

Proboszczem był ks. Klemens Morawski²³ – ur. w 1802, wyświęcony na kapłana w 1825 r., w 1843 r. był wicedziekanem dekanatu białostockiego

Parafia w Surażu, 2528 wiernych

- miasto Suraż, Kowale, Średzińskie, Zimnoch, Reki, Zimnoch Świechi, Zimnoch Susły, Rynki, Baranki, Bohdanki, Tryczówka, Doroszki, Panki, Zawyki, Borowskie Michały, Borowskie Szepiołki, Borowskie Skorki, Borowskie Wypychi, Borowskie Olki, Borowskie Cibory, Borowskie Żabi, Uhowo, Baciary, Ostasze, Renszczyzna, Koncewizna

Proboszczem był ks. Michał Cylwikowski²⁴ – ur. w 1770 r. w województwie podlaskim. Rodzicami jego byli Mateusz i Agnieszka. Uczył się w Białymstoku według ówczesnych zasad wyznaczonych przez Komisję Edukacji Narodowej. Studiował w seminarium duchownym w Tykocinie przez 3 lata. Wyświęcony został na kapłana w 1794 r. przez bp. Jana Szykowskiego, sufragana łuckiego. Po święceniach był wikariuszem w Zabłudowie²⁵. Do roku 1823 pełnił funkcję kuratora parafii. Został następnie przeniesiony na administratora parafii w Surażu²⁶. W 1851 r. proboszczem w Surażu był już ks. Feliks Kryński.

Parafia w Niewodnicy, 1533 wiernych:

- Klepacze, Czaplino [nazwa wsi wymieniona została aż trzy razy, sic!], Zalesiany, Koplany, Horodniany, Ihnatki, Turczyno, dwór Markowszczy-

²³ *Directorium horarum canonicarum et Missarum ad usum utriusque cleri Archi-Diaecesis Mohileviensis in Annum Domini MDCCCXLIII...*, Mohileviae 1843.

²⁴ AAB, *Tabella Posłuznego Spisku XX Plebanów Wikaryuszów Dekanatu Białostockiego Podana w Roku 1815 Dnia 15 Listopada*, k. 6v.

²⁵ AAB, *Tabella Posłuznego Spisku XX Plebanów Wikaryuszów Dekanatu Białostockiego Podana w Roku 1815 Dnia 15 Listopada*, k. 6v.

²⁶ *Directorium officii divini et missarum ad usum utriusque cleri Archi-Dioecesis Mohileviensis*, z 1823 r.

zna, Mince, Trypucie, Barszczówka, Tołcze, Necki, Niewodnica Korycka, Niewodnica Kościelna, dwór Topole

Proboszczem był ks. Teofil Zieliński. W 1851 r. administratorem parafii był już ks. Jakub Godlewski²⁷.

Parafia w Choroszczy, 2618 wiernych:

– Choroszcz miasteczko, Dzikie, Barszczewo, Ruszczany, Rogowo, Zółtki, Bacieczki, Baciuty, Fasty, Heroniki, Krupniki, Oliszki, Ogrodniczki, Hajowniki, Kościuki, Porosły, Siękiwicze, Zawady, Zaczerlany, Łyski, Izbiszcze, Kruszewo, Konowały, Pański, Śliwno, Rogówek.

Proboszczem był ks. Gaspar Zabielski²⁸ – ur. w 1802, wyświęcony na kapłana w 1805 r., w 1843 r. był już proboszczem w Choroszczy.

Parafia w Dobrzyniewie, 3630 wiernych:

– Dobrzyniewo Kościelne, Dobrzyniewo dwór, Dobrzyniewo Most, Dobrzyniewo Leśna Straż, Dobrzyniewo Wielkie, Krzywa, Gniła, Jaworówka (okolica szlachecka), Rybaki, Pogorzałki, Borsukówka dwór i wieś, Kobuzie, Borowiki, Nowosiółki, Kuzińce, Kulikówka, Szaciły (okolica szlachecka), Obrubniki, Krynice, Ponikła, Letniki, Rybnik, Katrynka, Ponikła, Wienzinowo, Podleńce, Jurowce dwór i wieś, i kolonia, Leńce (okolica szlachecka).

Proboszczem był ks. Józef Szacki²⁹ – ur. 6 lutego 1791 r. w parafii Korycie. Ojciec Maciej. Pochodził ze szlachty. W latach 1807-1811 uczył się w szkołach w Białymstoku, w 1811-1813 w Tykocinie. Dnia 1 września 1813 r. wstąpił do stanu duchownego w Janowie. W latach 1813-1817 studiował w seminarium duchownym w Janowie Podlaskim. Wyświęcony na kapłana 11 lutego 1817 r. przez bp. Adama Kłokockiego, sufragana wileńskiego, w Wysokim Litewskim. W latach 1817-1821 był mansonarzem przy kościele bielskim, w latach 1821-1822 wikariuszem w Dobrzyniewie. W 1822 r. został administratorem parafii, zaś od 25 listopada 1823 r. plebanem w Dobrzyniewie.

²⁷ *Directorium horarum canonicarum et Missarum pro dioecesi vilmensi in Annum Domini MDCCCLII*, Vilnae 1851.

²⁸ *Directorium horarum canonicarum et Missarum ad usum utriusque cleri Archi-Diaecesis Mohileviensis in Annum Domini MDCCCXLIII...*, Mohileviae 1843.

²⁹ AAB, *Posłuszny Spisek ks. Jerzego Szackiego plebana w Dobrzyniewie za rok 1827*, k. 1.

Parafia w Knyszynie, 5400 wiernych:

– Miasto Knyszyn, Przedmieście Grondy i Poniklica, dwór Knyszyn, Czechowizna, Wodziłówka, Szafiówka, uroczysko Jeleń, Straż Leśna Zdroie, Folwark Nowiny, Nowiny, Kopisk, Chraboły, Ruda, uroczysko Dziarnowizna, Krypno Małe, Krypno Wielkie, Kolonia Zygmunt, uroczysko Brody, Góra, okolica Morusy, uroczysko Borki, Tatary, okolica Kulesze, Kruszyn, Rekle, Folwark Boguszewo, Długołęka, Kolonia Długołęka, Zastocze, Folwark Peńskie, Peńskie

Na terenie parafii była filia w Krypnie.

Proboszczem był ks. Wojciech Jabłoński³⁰ – ur. w 1810 r, wyświęcony na kapłana w 1835 r. W 1843 r. był dziekanem ówczesnego dekanatu knyszyńskiego. W 1854 r. kuratorem parafii był już ks. Adam Słomiński.

Parafia w Trzciannem, 5459 wiernych:

– Miasteczko Trzcianne, Zucielech, Zabiele, dwór i wieś Nowawieś, Budy, Gugny, Straż Dobarz, uroczysko Grądy, uroczysko Kobieline, uroczysko Olszowa Droga, uroczysko Uścianek, uroczysko Bramutta, Kulesze (okolica szlachecka), Kiślak Kuleski, okolica Wilamówka, okolica Choynowo, dwór i wieś Mroczyki, okolica Boguszki, okolica Pisanki, okolica Milewo, dwór Nowosiółki, dwór Woyszki, Masie, Meyły, Kołodzieże, okolica Moniuszczki, okolica Kuczywo, okolica Znoski, okolica Magnusy, okolica Dziekonie, Konopczyno, Przytulanka, Rusaki, Lewonie, dwór Boguszewko, Boguszewo, Zalesie, okolica Czekołydy, dwór i wieś Niewiarowo, Bayki Stare, dwór i wieś Bayki Zalesie, okolica Wiszowate, Szorce, dwór i wieś Krynice, okolica Białobrzeskie, dwór Szelańcówka, Frącki, Żuki, Łaziuki, Piaski, uroczysko Biegun, Kiślaki Zakątkowskie, Krośna, dwór Łazy, dwie wsie Łazów Potockiego i Łazewskiego, Słomianka, Sempiki, Szafranki.

Proboszczem był ks. Wawrzyniec Walicki³¹ – ur. w 1797 r., wyświęcony na kapłana w 1833 r. W 1843 r. był już proboszczem w Trzciannem i wicedziekanem ówczesnego dekanatu knyszyńskiego, deputatem, podobnie jak w 1854 r.

Parafia w Giełczynie, 875 wiernych:

– Giełczyn dwór, Giełczyn, Poudy, Kołodziey, Kempa, Brzeziny, Laskowicz, Klezcze, Zayki

³⁰ *Directorium horarum canonicarum et Missarum ad usum utriusque cleri Archi-Diaecesis Mohileviensis in Annum Domini MDCCCXLIII, Mohileviae 1843.*

³¹ Tamże.

Administratorem parafii był o. Augustyn Proniewicz³² (dominikanin, prawdopodobnie z Choroszczy) – ur. w 1779 r., wyświęcony na kapłana w 1807 r. Przebywał w Giełczynie jeszcze w 1854 r.

Parafia w Goniądzu, 3876 wiernych.

– miasto Goniądz, Guzy, Szafranki, Owieczki, Downary, Jaski, Kozioruki, Pyzy, Żyburty, Łupichi, Białorusenie, Białoruknia Szlachecka, Rutkowskie Wielkie, Rutkowskie Małe, Sobieski, Mońki, Świerzbienie, Klewianka, Krzechy, Smugorówka, Szaciły, Piwowary, Potoczyna Koleśniki, Cisy, Glinie, Hornostaie, Oliszki, Dzieszki, Zblutowo, Rybaki, Woytoctwo, Obłoki, dwór Szpakowo, Kramkówka Wielka, Kramkówka Mała, Smugi Młyn, Popielnik, Krzeczkowo, Żodzie, Wygoda, Romieyki

Proboszczem był ks. Feliks Mocharski³³ – w parafii od 1835 r. jako wikariusz i komendariusz, a od 3 sierpnia 1938 r. administrato, od sierpnia jako zastępca proboszcza a w końcu jako proboszcz. W 1854 r. kuratorem był już ks. Antoni Kossowski. Ks. Mocharski został kuratorem Niecieczy w dekanacie lidzkim.

Parafia w Dolistowie, 3447 wiernych:

– Dolistowo Poświętne, Dolistów Stary, Dolistów Nowy, Zabiele, Jaćwież Mała, Jaćwież Wielka, Dzieciołowo, Mikicin, Jaświły, Jaświłki, Mociesze, Jadeszki, Garbicze, okolica Szoznowo, okolica Moniuszki, okolica Wrocin, Radzie, Smogorówka

Proboszczem był ks. Marcin Chwiećkowski³⁴ – ur. w 1798, r. wyświęcony na kapłana w 1818 r. W Dolistowie przebywał jeszcze w 1854 r.

Parafia w Kalinówce, 2709 wiernych

– Kalinówka Poświętne, Jaskra, Milewskie Folwark i wieś, Dutki, Guzy, Kalinówka Królewska, Kropiewnica, Bagno, Szpakowo, Folwark Starowola, Lipnik, okolica Waśki, wieś i Folwark Sikory, Kalinówka Dominium, Woytowce, Bobrówka, Brzozowa

³² *Elenchus cleri diaeceseos vilnensis*, w: *Directorium horarum canonicarum et Missarum pro dioecesi vilnensi in Annum Domini MDCCCLV*, Vilnae 1854, s. 124.

³³ *Directorium horarum canonicarum et Missarum ad usum utriusque cleri Archi-Diaecesis Mohileviensis in Annum Domini MDCCCXLIII*, Mohileviae 1843; *Elenchus cleri diaeceseos vilnensis*, w: *Directorium horarum canonicarum et Missarum pro dioecesi vilnensi in Annum Domini MDCCCLV*, Vilnae 1854, s. 122.

³⁴ *Elenchus cleri diaeceseos vilnensis*, w: *Directorium horarum canonicarum et Missarum pro dioecesi vilnensi in Annum Domini MDCCCLV*, Vilnae 1854, s. 108.

Na terenie parafii znajdowała się filia w Brzozowej.

Proboszczem był ks. Mateusz Babecki³⁵ – ur. w 1796 r., wyświęcony na kapłana w 1825 r., w 1843 r. był już proboszczem w Kalinówce, także w 1854.

Parafia w Jasionówce, 1463 wiernych:

– miasteczka Jasionówka z dworem, Jasienóweczka, dwór Krzywa, Kamianka, Słomianka, uroczysko Pawelcy, Awuls Marylant, Awuls Wilanowo, uroczysko Leśna, uroczysko Grabówka, uroczysko Leszczyniak, uroczysko Oleszkowo, Oleszkowo, uroczysko Wybród, uroczysko Przewalanka, uroczysko Koziniec, Łękobudy, Brzozówka, Krasne Stare, Krasne Małe, Krasne Folwarczne, Chobotki z Folwarkiem

Proboszczem był ks. Jan Bibułowicz³⁶ – ur. w 1787 r., wyświęcony na kapłana w 1832 r., w 1843 r. był już proboszczem w Jasionówce, kuratorem parafii w 1854 r.³⁷

Parafia w Białymstoku, 6471 wiernych:

– miasto Białystok, Białystoczek, Bagnówka, Ciasne, Ciliczanka, Drukowszczyzna, Doynowo, Dolidy Górne, Dolidy Folwark, Ogrodniczki Dolidzkie, Grabówka, Hryniewiczze, Ihnatki, Folwark Janopol, uroczysko Jerozolima, uroczysko Krzywa, Krywlany, Kolonia, Królowy Most, Kołodno, Kuryany, Karakule, uroczysko Komosa, uroczysko Marczuk, Nowodwory, Ogrodniczki Supraślkie, Ogrodniczki Wysokostockie, Olmonty, uroczysko Podsupraśl, uroczysko Pstrągarnia, Pieczurki, dwór Pietrasze, miasteczko Supraśl, Starosielce, Słoboda, Solniki, Sielachowskie, Skorupy, Sowlany, Sobolewo, uroczysko Smolany Piec, Usawicze, uroczysko Wysoki Stoczek, uroczysko Antoniuk, Zawady, Zaścianki, Folwark Zabelino, uroczysko Zielona.

Proboszczem był ks. Wiktor Jabłonowski³⁸ – ur. w 1812 r. Sudiował w seminarium duchownym w Białymstoku u księży misjonarzy św. Win-

³⁵ *Directorium horarum canonicarum et Missarum ad usum utriusque cleri Archi-Diaecesis Mohileviensis in Annum Domini MDCCCXLIII...*, Mohileviae 1843.

³⁶ Tamże.

³⁷ *Elenchus cleri diaeceseos vilnensis*, w: *Directorium horarum canonicarum et Missarum pro dioecesi vilnensi in Annum Domini MDCCCLV*, Vilnae 1854, s. 106.

³⁸ A. SZOŃ, *Dzieje rzymskokatolickiej parafii pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Zabłudowie*, Białystok 2003, s. 101; *Directorium horarum canonicarum et Missarum ad usum utriusque cleri Archi-Diaecesis Mohileviensis in Annum Domini MDCCCXLIII...*, Mohileviae 1843.

centego a Paulo. Święcenia subdiakonatu przyjął dnia 29 czerwca 1837 r. w kościele katedralnym w Janowie Podlaskim z rąk bp. Jana Marcina Gutkowskiego. W bardzo krótkim czasie przyjął następane święcenia diakonatu (2 lipca 1837 r.) i kapłańskie (9 lipca 1837 r.). Niestety nie wiemy zbyt wiele o drodze do kapłaństwa i posłudze duchownej. W 1843 r. był wikariuszem w Trzciannem, następnie został proboszczem w Białymstoku i dziekanem dekanatu białostockiego, ale w 1851 r. administratorem białostockiej parafii był już ks. Józef Bąkowski. W 1849 r. ks. Jabłonowski był już administratorem parafii w Zabłudowie. W chwili śmierci (10 listopada 1886 r.) miał 73 lata, 48 lat przeżył w stanie kapłańskim, z czego 26 jako proboszcz w Zabudowie³⁹.

W białostockim domu sióstr miłosierdzia reguły św. Wincentego a Paulo mieszkały trzy siostry zakonne. Kapelanem domu zakonnego był ks. Piotr Chwieckowski⁴⁰ – ur. 1 lipca 1777 r., ojciec Maciej, matka Rozalia z d. Mysłowska. Uczył się w gimnazjum w Białymstoku. Sześć lat studiował w seminarium duchownym w Tykocinie. W 1796 r. obrał stan duchowny. Na kapłana został wyświęcony przez biskupa wigierskiego Michała Karpowicza w 1802 r. Po święceniach przez rok był wikariuszem w Białymstoku, a od 14 października 1803 r. był kapelanem w szpitalu sióstr miłosierdzia w Białymstoku. Od 25 lipca 1805 r. był obrońcą węzła małżeńskiego w sprawach rozwodowych, a od 1820 r. pełnił obowiązki obwodowego archiwariusza aktów depozytowych. W 1854 r. był już emerytem, ale jednocześnie nadal kapelanem sióstr szarytek⁴¹.

Parafia w Zabłudowie, 5372 wiernych:

– miasteczko Zabłudów, dwór Heronimów, dwór i wieś Waliły, Pieszczanik, Słuczanka, uroczysko Dzierniakowo, Załuki, Sokola, miasteczko Gródek, dwór i wieś Mieleszki, dwór i wieś Topolany, dwór i wieś Rafałówka, uroczysko Kalinowszczyzna, Krynickie, Nowosady, Żuki, Kowalowcy, Laszki, Koźliki, Folwarki Małe, dwór i wieś Dobrzyniówka, Zayma, Rudnica, Bobrowa, uroczysko Słomianka, Łukiany, uroczysko Słomianka Dru-

³⁹ *Elenchus cleri diaeceseos vilnensis*, w: *Directorium horarum canonicarum et Missarum pro dioecesi vilnensi in Annum Domini MDCCCLV*, Vilnae 1854, s. 113.

⁴⁰ AAB, *Tabella Posłużnego Spisku XX Plebanów Wikaryuszów Dekanatu Białostockiego Podana w Roku 1815 Dnia 15 Listopada*, k. 2v; *Posłużny Spisek Xiędza Piotra Chwieckowskiego Kapellana Sióstr Miłosierdzia Szpitala Białostockiego Archiwaryusza Archiwum Obwodu Białostockiego Duchownego sporządzony 1820 Roku dnia 16 Miesiąca Augusta*, k. 1.

⁴¹ *Elenchus cleri diaeceseos vilnensis*, w: *Directorium horarum canonicarum et Missarum pro dioecesi vilnensi in Annum Domini MDCCCLV*, Vilnae 1854, s. 108.

ga, wieś i dwór Słomianka, Zajezerce, Protasy, Zwierki, wieś i dwór Kucharówka, Tatarowcy, uroczysko Zjedna, Olszanka, Ochrymowicze, dwór i wieś Małynka, Kołpaki, Folwarki Wielkie, dwór i wieś Tylwica, uroczysko Leśna, uroczysko Kamienny Bród, dwór i wieś Niezbudka, Pieńki, Barszczewo, dwór Julianka, Kobylanka, Planta, Lewsze, Oziabły, Potoka, Nowowola, Marynka, uroczysko Kobolowo, dwór i wieś Ostrówki, Sieški, Olexyce, Zasady, Nowosiółki, Miniewiczze, Pasyunki, Hnieciuki, Solniki, Zagruszany, Łubniki, dwór i wieś Skrybicze, dwór Białystoczek, Halickie. Administratorem parafii w 1849 r. był ks. Wiktor Jabłonowski.

Zakończenie

Sporządzona w 1849 r. *Notitia de Ecclesis Parochialibus Decanatus Białostocensis...* posłużyła jako pomoc do opracowania *Executorium decretum de limitibus dioecesis vilnensis. Latum ab Illustrissimo et Reverendissimo Domino Metropolitano Ignatio Hołowiński*. Zostało ono wydane w Wilnie w 1854 r. w drukarni znanego wileńskiego drukarza Józefa Zawadzkiego. Druk ten zawiera dokładny wykaz wszystkich parafii wraz z należącymi do nich miejscowościami na terenie diecezji wileńskiej. Był uzupełnieniem do bulli Piusa IX *Universalis Ecclesiae cura* z 3 lipca 1848 r.

Świadczy o tym kolejność nazw miejscowości należących do parafii dekanatu białostockiego wydrukowanych w *Executorium*. Zostały one podane w tej samej kolejności, co sporządzone w 1849 r. zapiski proboszczów parafii dekanatu białostockiego. Druk *Executorium* nie zawiera jedynie określeń pomocniczych, np. czy była to okolica szlachecka, czy folwark, ale wymienia wszystkie dwory istniejące w poszczególnych parafiach.

Zapoznanie się z dokumentem *Notitia de Ecclesis Parochialibus Decanatus Białostocensis...* pozwala nam poznać mechanizmy powstania i wydania drukiem *Executorium decretum de limitibus dioecesis vilnensis. Latum ab Illustrissimo et Reverendissimo Domino Metropolitano Ignatio Hołowiński*. Wielki wkład w powstanie tegoż dzieła mieli wszyscy proboszczowie parafii wymienionych w dokumencie arcybiskupim. To oni sporządzili notatki dotyczące ich parafii i dokładne wykazy miejscowości do nich należących. Informacje te posłużyły jako podstawowe źródło informacji do wydania tak dokładnego spisu parafii i miejscowości należących do diecezji wileńskiej w połowie XIX w.

THE BIAŁYSTOK DECANATE IN 1894

SUMMARY

The Archdiocesan Archives in Białystok houses a document from 1894 which was a base for marking the borders of the Białystok Decanate following the Concordate with Russia in 1847. The document includes the list of all the parishes belonging to the Białystok Decanate with detailed registers of the places within each of them.

The Białystok Decanate was established in the early 19th century as a part of a new Wigry Diocese. It consisted of ten parishes. Since 1807 it was a part of a new Białystok Archdeaconate. Following the incorporation of the Białystok District to Russia in 1842 the number of its parishes reached fourteen. As a result of the Concordate with Russia the then Białystok Decanate (fifteen parishes) found itself within the borders of the Vilnius Diocese.